

DOI: <https://doi.org/10.32782/2308-1988/2026-58-78>

УДК 338.439.5:631.152:633.85(477)

Ковбаса Олександр Миколайович

кандидат економічних наук, доцент, завідувач кафедри
економіки та підприємництва імені професора І.М. Брюховецького,
Сумський національний аграрний університет
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2593-0362>

Oleksandr Kovbasa

Sumy National Agrarian University

**КЛАСТЕРНИЙ ПІДХІД ДО ОРГАНІЗАЦІЇ
ЛАНЦЮГІВ ДОДАНОЇ ВАРТОСТІ ОЛІЙНИХ КУЛЬТУР:
МОЖЛИВОСТІ ДЛЯ УКРАЇНИ****CLUSTER APPROACH
TO ORGANIZING VALUE CHAINS FOR OILSEED CROPS:
OPPORTUNITIES FOR UKRAINE**

Анотація. У статті досліджено теоретико-методологічні засади та практичні можливості застосування кластерного підходу до організації ланцюгів доданої вартості олійних культур в Україні. Обґрунтовано доцільність впровадження гібридної кластерної моделі, що поєднує регіональну та інноваційну компоненти. Визначено механізми збільшення доданої вартості на кожному етапі виробничо-переробного ланцюга через синергетичну взаємодію учасників кластера, реалізацію концепції промислового симбіозу та колективного брендингу. Встановлено, що кластеризація галузі здатна підвищити продуктивність на 15–25%, скоротити втрати при зберіганні та розширити асортимент продукції з високою доданою вартістю. Запропоновано структуру управління кластером та визначено інституційні передумови його ефективного функціонування в умовах євроінтеграції та повоєнного відновлення.

Ключові слова: кластерний підхід, олійні культури, олійно-жировий комплекс, агропромисловий кластер, промисловий симбіоз, поглиблена переробка, вартість, додана вартість, ефективність, прибуток, підприємства, олійні культури, ланцюг доданої вартості, експорт.

Summary. The article is devoted to the study of conceptual foundations and applied aspects of implementing the cluster approach as a tool for restructuring oilseed value chains in the context of the transformation of Ukraine's agro-industrial complex. The relevance of the study is determined by the critical imbalance between the export potential of the industry and the level of added value realized on the domestic market: the share of raw material exports reaches 40%, which indicates a suboptimal configuration of production and processing chains and underutilization of available resource competencies. The purpose of the study is to theoretically substantiate and develop an organizational and economic model of an oil cluster adapted to the institutional environment and industry specifics of Ukraine. The methodological basis of the study is formed by systematic analysis, comparative method, structural-functional approach, methods of scientific abstraction and economic modeling, as well as comparative analysis of international cluster practices in the agro-industrial sector. The information base consists of statistical data from industry institutions, materials from the Institute of Oil Crops of the National Academy of Agrarian Sciences, and the results of an analysis of Ukraine's foreign trade activity in 2022–2025. The results of the study justify the feasibility of a hybrid cluster model that integrates regional spatial concentration with a nationwide innovation network. It has been proven that cluster organization generates synergistic effects at all stages of the production and processing chain: a 15–25% increase in yield through access to specialized agronomic innovations, a reduction in storage losses from 3–5% to 1–2%, a 20–30% reduction in logistics costs, and a significant expansion of the range of deep-processed products. The mechanism of industrial symbiosis has been conceptualized, transforming processing by-products into independent commodity items with high margins. The practical value of the work is determined by the possibility of direct use of the proposed model in the process of developing regional strategies for the development of the agro-industrial complex, programs for post-war restoration of industry infrastructure, and European integration initiatives in the field of increasing the competitiveness of Ukrainian agricultural exports.

Keywords: cluster approach, oilseeds, oil and fat complex, agro-industrial cluster, industrial symbiosis, deep processing, cost, added value, efficiency, profit, enterprises, oilseeds, value chain, export.

Постановка проблеми. Олійно-жировий комплекс України посідає одне з ключових місць у структурі національної економіки, забезпечуючи значну частку валютних надходжень та формуючи базу для розвитку суміжних галузей. Водночас, незважаючи на потужний виробничий потенціал і сприятливі агрокліматичні умови, вітчизняна галузь досі залишається переважно орієнтованою на експорт сировини та олії з мінімальним ступенем переробки. Така ситуація зумовлює неефективне використання ресурсного потенціалу та призводить до значних втрат доданої вартості, яка реалізується не в Україні, а в країнах-імпортерах, де здійснюється подальша поглиблена переробка.

Аналіз структури ланцюга доданої вартості олійних культур виявляє системну проблему: окремі учасники ланцюга – виробники сировини, переробні підприємства, логістичні оператори, науково-дослідні установи – функціонують фрагментарно, без належної координації та інституційної взаємодії. Відсутність інтегрованих механізмів кооперації призводить до невиправданих втрат на етапах зберігання, недовикористання побічних продуктів переробки, які містять цінні компоненти – лецитин, токоферолі, фітостеролі, білкові фракції – та можуть служити сировиною для фармацевтичної, харчової та косметичної промисловості. Технологічна відсталість та низький рівень інноваційної активності підприємств галузі додатково обмежують можливості диверсифікації продуктового портфелю та виходу на ринки з вищою маржинальністю.

У цьому контексті особливої наукової та практичної актуальності набуває питання про те, яка модель організації взаємодії між учасниками олійного ринку здатна комплексно вирішити зазначені проблеми та стати дієвим інструментом переходу від сировинної до інноваційно-технологічної моделі галузевого розвитку. Концепція кластерного підходу пропонує відповідь на цей запит через синергетичну інтеграцію виробників, переробників, науковців та інституційних акторів у межах єдиної просторово-коопераційної системи. Додаткову гостроту проблемі надає воєнний час: руйнування логістичної та переробної інфраструктури, переорієнтація експортних потоків та зміна ринкової кон'юнктури формують нові виклики, але водночас і нові вікна можливостей для структурної перебудови галузі на кластерних засадах у процесі повоєнного відновлення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика формування кластерів та ланцюгів доданої вартості в аграрному секторі охоплює широкий спектр наукових напрямів. Так, Bartolucci S. та ін. [1] досліджують кореляційні залежності між висхідними та низхідними позиціями підприємств у глобальних ланцюгах вартості, що є теоретичним підґрунтям для оцінки

місця України в міжнародному розподілі праці у сфері олійних культур. Michael E. Porter [11] заклав концептуальні основи кластерного підходу через призму конкурентних переваг країн, що залишається базовою теоретичною рамкою для всіх подальших досліджень у цій галузі. Mario Davide Parrilli [9] розвиває кластерну теорію стосовно викликів 2020-х років, акцентуючи увагу на трансформації кластерної політики в умовах глобальних змін. К.В. Желуденко [6] розглядає кластери як інноваційний інструмент забезпечення конкурентоспроможності підприємств аграрного сектору, підкреслюючи їхній потенціал для модернізації агробізнесу. І. Кайтанський, К. Гарбажій та І. Гладкий [7] систематизують теоретичні підходи до управління аграрними кластерами, що є важливим для вироблення практичних рекомендацій щодо організації кластерних структур в олійному підкомплексі. І. Чехова [13] досліджує регіональний аспект виробництва олійних культур в Україні, формуючи аналітичну базу для оцінки потенціалу кластеризації галузі. Матеріали Європейської кластерної платформи [2, 10] та Єврокомісії [4] окреслюють кращі практики ЄС щодо підтримки кластерів.

Метою дослідження є комплексний аналіз теоретичних засад, методологічних підходів та практичних механізмів застосування кластерного підходу до організації ланцюгів доданої вартості олійних культур в українському контексті. Дослідження охоплює критичний огляд концептуальних основ кластерів та ланцюгів вартості, вивчення міжнародного досвіду успішних олійних кластерів, аналіз поточного стану українського олійно-жирового сектору та розробку рекомендацій щодо формування ефективної кластерної моделі, яка враховуватиме специфіку національних умов господарювання, інституційне середовище та стратегічні цілі сталого розвитку.

Виклад основного матеріалу дослідження. Кластерний підхід, як парадигма організації економічної діяльності, ґрунтується на визнанні фундаментальної ролі географічної близькості, спеціалізації та мережевої взаємодії у формуванні конкурентних переваг. Базова концепція, сформульована Майклом Портером у роботі «The Competitive Advantage of Nations» (1990) [11], визначає кластер як географічну концентрацію взаємопов'язаних компаній, спеціалізованих постачальників, постачальників послуг, фірм у суміжних галузях та пов'язаних інституцій у певних галузях, які конкурують, але також співпрацюють. На відміну від традиційних індустріальних районів або просто галузевих агломерацій, кластери характеризуються наявністю складних вертикальних та горизонтальних зв'язків, інституційної інфраструктури підтримки та культури співпраці, яка сприяє обміну знаннями та колективному навчанню.

У контексті агропромислового сектору кластерний підхід набуває специфічних характеристик, пов'язаних із природою сільськогосподарського виробництва. Агропромислові кластери об'єднують не лише переробні підприємства та виробників сировини, але й постачальників насіння, добрив, засобів захисту рослин, сільськогосподарської техніки, логістичні компанії, дослідницькі установи у сфері агрономії та харчових технологій, фінансові інституції, що спеціалізуються на аграрному кредитуванні, а також органи місцевого самоврядування та галузеві асоціації. Особливістю агропромислових кластерів є їх тісний зв'язок із природно-кліматичними умовами певної території, що визначає можливості спеціалізації та диференціації продукції. Дослідження Європейської комісії показують, що успішні агропромислові кластери сприяють підвищенню продуктивності на 15–25% порівняно з ізольованими підприємствами завдяки ефектам масштабу, спеціалізації та обміну знаннями [2; 9; 10].

Концепція ланцюгів доданої вартості, яка походить від робіт Майкла Портера про ланцюги вартості на рівні підприємства та була розвинена дослідниками глобальних виробничих мереж, зосереджується на послідовності діяльностей, через які продукт або послуга створюються, розповсюджуються та доставляються до кінцевого споживача. Кожна ланка в цьому ланцюзі додає певну вартість до кінцевого продукту, і загальна ефективність ланцюга визначається не лише про-

дуктивністю окремих учасників, але й якістю координації та інтеграції між ними [1; 11].

У випадку олійних культур ланцюг доданої вартості включає виробництво насіння та інших вихідних матеріалів, вирощування олійних культур, зберігання та логістику, первинну переробку, рафінування та фракціонування олії, виробництво харчових продуктів та технічних застосувань, а також маркетинг та розподіл кінцевої продукції.

За оцінками Українського науково-дослідного інституту продуктивності агропромислового комплексу, частка сирової олійної сировини (насіння та олія) в експортній структурі галузі становила близько 40% у 2022–2025 роках, що свідчить про недостатній рівень інтеграції виробничих процесів та обмежене використання можливостей для створення вартості на внутрішньому ринку [14] (табл. 1).

Для України, яка прагне перейти від експорту сировини до створення продукції з високою доданою вартістю (табл. 2) та інтеграції у глобальні виробничі мережі на більш вигідних умовах, розробка ефективної моделі олійного кластера може стати стратегічним важелем економічного розвитку регіонів та зміцнення продовольчої безпеки.

Особливо перспективним є розвиток напрямів, пов'язаних з поглибленою переробкою олійних культур, включаючи виробництво функціональних харчових інгредієнтів, біопалива, біополімерів та інших продуктів з високою доданою вартістю. Дослідження показують, що глибока переробка

Таблиця 1 – Зовнішня торгівля агропродовольчою продукцією України

Показник	Рік				Динаміка
	2022	2023	2024	2025*	
Експорт продукції аграрного сектору, всього, млрд дол. США	23,4	22,0	24,7	16,3	-7,1
Насіння та продукція переробки олійних культур, млрд. дол. США	9,6	8,4	6,3	6,0	-3,6
Насіння та продукція переробки олійних культур, у % до загального об'єму експорту	41,0	38,0	25,6	36,9	-4,0 в.п.

Примітка: * – станом на вересень 2025 року

Джерело: складено автором на основі [14]

Таблиця 2 – Динаміка експорту олійної продукції з України за 2022 - 2025 рр., млн дол. США

Культура	2022		2025*		У динаміці	
	Насіння	Олія	Насіння	Олія	Насіння	Олія
Соя	863,1	304,7	1002,4	434,2	139,3	129,5
Соняшник	1256,2	5464,2	36,5	3703,2	-1219,7	-1761
Ріпак	1540,5	83,6	619,7	169,4	-920,8	85,8
Інші	61,3	8,77	46,8	3,83	-14,5	-4,94
Разом:	3721,1	5861,27	1705,4	4310,63	-2015,7	-1550,64
Відношення експорту олії до експорту насіння, %	157,5		252,8		–	

Примітка: * – станом на вересень 2025 року

Джерело: складено автором на основі [14]

може значно збільшити додану вартість порівняно з експортом сирової олії (табл. 2) та (рис. 1).

Так, найвищий рівень доданої вартості демонструють білкові концентрати, лецитин та спеціалізовані харчові інгредієнти, проте ці напрями вимагають значних технологічних компетенцій та інвестицій у спеціалізоване обладнання. Кластерна модель може сприяти розвитку цих високомаржинальних напрямів через створення спільної дослідницької інфраструктури, обмін технологіями та координацію інвестицій між учасниками кластера.

Вибір оптимальної моделі олійного кластера для України вимагає врахування специфічних умов національної економіки, галузевих особливостей та стратегічних цілей розвитку. У міжнародній практиці виділяють декілька базових моделей кластерів, кожна з яких має свої переваги та обмеження в різних контекстах:

– регіональний кластер характеризується географічною концентрацією взаємопов'язаних підприємств у межах певного регіону, що забезпечує максимальне використання переваг просторової близькості;

– галузевий кластер об'єднує підприємства певної галузі незалежно від їх географічного розташування, зосереджуючись на спільних технологічних та ринкових викликах;

– інноваційний кластер орієнтується передусім на створення та комерціалізацію нових знань і технологій через інтенсивну співпрацю між біз-

несом, науковими установами та освітніми закладами [8, с. 46–47].

Аналіз українського контексту свідчить про доцільність застосування гібридної моделі, яка поєднує елементи регіонального та інноваційного підходів. Така модель передбачає формування декількох регіональних олійних кластерів у найбільш придатних для цього областях з одночасним створенням загальнонаціональної інноваційної мережі, яка забезпечуватиме трансфер технологій, координацію наукових досліджень та обмін кращими практиками між регіональними кластерами. Регіональна компонента є критично важливою для олійно-жирової галузі через значну роль логістики та необхідність тісної координації між виробниками сировини та переробними підприємствами [6, с. 104; 7; 13]. Водночас інноваційна компонента необхідна для забезпечення довгострокової конкурентоспроможності через постійне оновлення технологій, впровадження нових продуктів та адаптацію до змін у глобальних ланцюгах вартості.

Структура регіонального олійного кластера для українських умов повинна включати три основні групи учасників (рис. 2).

Ядро кластера формують підприємства з виробництва та переробки олійних культур, включаючи аграрні підприємства, елеватори, олійноекстракційні заводи, рафінаційні підприємства та виробників харчових продуктів на основі рослинних олій. Підтримуюча інфраструктура

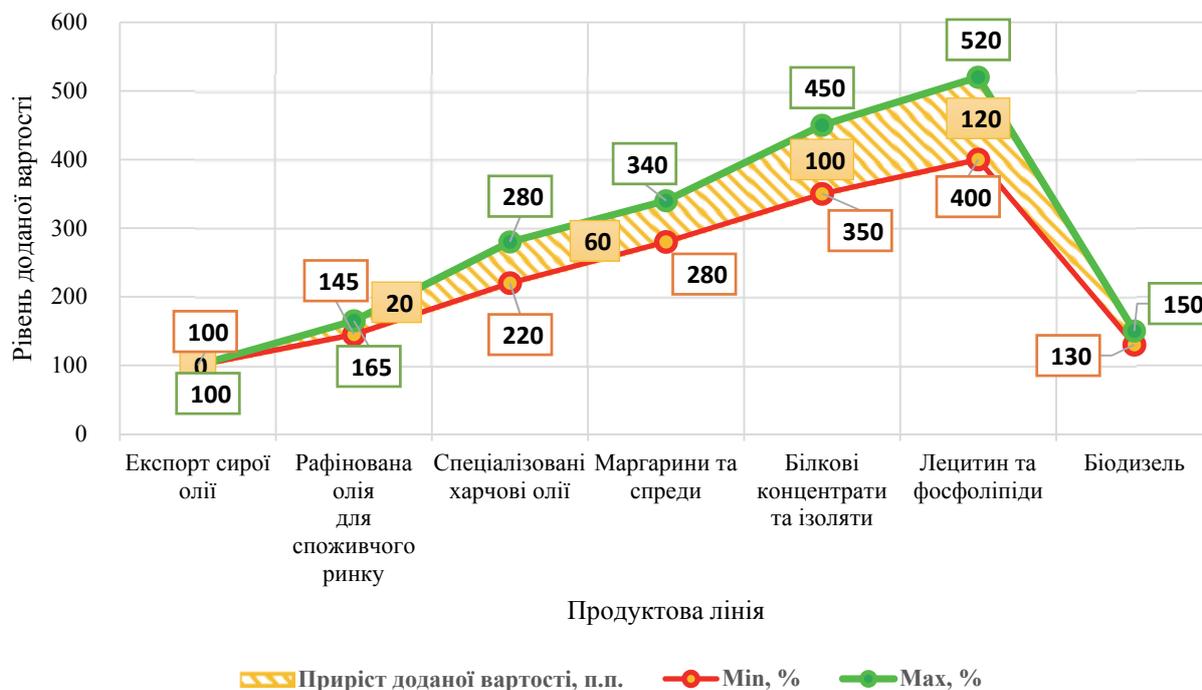

Рисунок 1 – Рівень доданої вартості по відношенню до сировини, %

Джерело: побудовано автором на основі [5; 9; 12]

Рисунок 2 – Структура регіонального олійного кластера

Джерело: побудовано автором

охоплює постачальників насіння, добрив, засобів захисту рослин, сільськогосподарської техніки та обладнання для переробки, логістичні компанії, фінансові установи, консалтингові та інжинірингові фірми. Інституційна компонента включає дослідницькі установи, освітні заклади, лабораторії стандартизації та сертифікації, галузеві асоціації, органи місцевого самоврядування та агенції регіонального розвитку.

Ключовим елементом успішної кластерної моделі є механізм управління та координації, який забезпечує ефективну взаємодію між різнорідними учасниками. Міжнародний досвід демонструє ефективність створення спеціалізованої кластерної організації або агенції, яка виконує функції координатора, фасилітатора співпраці, представника інтересів кластера у відносинах з органами влади та зовнішніми партнерами, організатора спільних проектів та ініціатив. Така організація може функціонувати як незалежна неприбуткова структура, що фінансується за рахунок членських внесків учасників кластера, державної підтримки та доходів від реалізації спільних проектів. Для українських умов важливо забезпечити баланс між приватною ініціативою та державною підтримкою у формуванні кластерної організації, уникаючи як повної залежності від державного фінансування, так і недостатньої інституційної спроможності через обмежене залучення ресурсів [6, с. 104; 7].

Інноваційна складова кластерної моделі передбачає створення механізмів систематичної взаємодії між бізнесом та науково-дослідницькими установами. Це може включати спільні дослідницькі проекти, програми стажування науковців на підприємствах, створення технологічних платформ для обміну знаннями, підтримку стартапів у сфері агротехнологій та харчових інновацій.

Кластерна організація створює специфічні можливості для збільшення доданої вартості на кожному етапі ланцюга від вирощування олійних культур до реалізації кінцевої продукції споживачам. На етапі вирощування кластерний підхід дозволяє підвищити продуктивність та якість сировини через кращий доступ до інновацій, спеціалізованих консультаційних послуг та якісного насінневого матеріалу. Концентрація виробництва створює економічні стимули для постачальників насіння, добрив та засобів захисту рослин інвестувати у розробку продуктів, адаптованих до специфічних ґрунтово-кліматичних умов регіону.

Організація колективних систем зберігання та логістики в рамках кластера дозволяє значно знизити втрати продукції та витрати на транспортування. Інвестиції у сучасні елеваторні потужності з контрольованим середовищем, системами активної вентиляції та моніторингу якості можуть суттєво зменшити ці втрати. Кластерна організація робить такі інвестиції економічно виправданими через можливість забезпечення стабільного заван-

таження потужностей та розподілу фіксованих витрат між більшою кількістю учасників. Створення спільної логістичної інфраструктури, включаючи залізничні під'їзні колії, автотранспорт та термінали перевалки, дозволяє реалізувати економію на масштабі та знизити транспортні витрати [6, с. 106; 7].

На етапі переробки кластерний підхід відкриває можливості для технологічної модернізації, диверсифікації продукції та підвищення рівня використання побічних продуктів. Традиційна технологія екстракції олії з насіння передбачає отримання сирової олії та шроту як основних продуктів, тоді як інші компоненти насіння, такі як лецитин, токоферолі, фітостеролі та інші цінні сполуки, часто втрачаються або недостатньо використовуються. Впровадження технологій поглибленої переробки дозволяє екстрагувати ці високоцінні компоненти та створювати продукти для спеціалізованих ринків, таких як функціональні харчові інгредієнти, дієтичні добавки, косметичні інгредієнти та фармацевтичні застосування.

Ключовою перевагою кластерної організації є можливість реалізації концепції промислового симбіозу, за якої побічні продукти або відходи одного підприємства стають вихідною сировиною для іншого. У контексті олійно-жирової галузі це може включати:

- використання лушпиння насіння соняшнику для виробництва пелет як палива або сировини для виробництва фурфуролу;
- переробку гліцерину, що утворюється при виробництві біодизелю, у хімічні продукти або корми;
- використання білкових фракцій для виробництва кормів для тварин або харчових інгредієнтів.

Географічна близькість підприємств у кластері знижує транспортні витрати на переміщення побічних продуктів та полегшує координацію між учасниками симбіотичної мережі.

Етап маркетингу та збуту також вииграє від кластерної організації через можливості колективного брендингу, спільного просування продукції на міжнародних ринках та формування репутації регіону як виробника високоякісної олійної продукції. Створення регіонального бренду або географічного зазначення може стати потужним інструментом диференціації продукції та отримання премії до ціни. Успішні приклади такого підходу включають французьку систему Appellation d'Origine Contrôlée для оливкової олії, італійські регіональні бренди олій та інші форми колективних торгових марок [3]. Для України перспективним може бути розвиток брендів органічної олії соняшнику, преміальної ріпакової олії або спеціалізованих продуктів з високим вмістом олеїнової кислоти або інших функціональних компонентів.

Системний аналіз можливостей збільшення доданої вартості на різних етапах ланцюга через кластерну організацію представлено в узагальнюючій таблиці (табл. 3).

Слід зазначити, що представлені оцінки потенціалу збільшення вартості є приблизними та можуть варіюватися залежно від конкретних умов реалізації кластерного підходу. Важливо розуміти, що максимальний ефект досягається не через окремі ініціативи на певних етапах ланцюга, а через системну інтеграцію та координацію діяльності на всіх етапах, що дозволяє реалізувати синергетичні ефекти та оптимізувати ланцюг вартості як цілісну систему.

Висновки. На основі проведеного дослідження можна стверджувати, що кластерний під-

Таблиця 3 – Механізми збільшення доданої вартості на етапах ланцюга олійних культур через кластерний підхід

Етап ланцюга	Традиційний підхід	Кластерний підхід	Потенціал збільшення вартості, %	Ключові механізми
Вирощування	Стандартна агрономія	Прецизійне землеробство, селекція	15–25	Доступ до інновацій, консультації
Зберігання	Базові елеватори	Сучасні зернові термінали	8–12	Зниження втрат, якість
Логістика	Роздрібна доставка	Спільна логістична система	20–30	Економія масштабу
Первинна переробка	Екстракція олії	Комплексна переробка	40–60	Отримання високоцінних компонентів
Рафінування	Базове рафінування	Фракціонування, модифікація	30–45	Спеціалізовані продукти
Виробництво продуктів	Стандартна продукція	Функціональні харчові продукти	50–80	Інновації, преміалізація
Маркетинг	Індивідуальний збут	Колективний бренд	15–25	Репутація регіону

Джерело: розроблено автором на основі аналізу міжнародних практик та експертних оцінок

хід є одним із найбільш перспективних організаційно-економічних інструментів для системної трансформації олійно-жирового комплексу України – переходу від моделі сировинного експорту до створення продукції з високою доданою вартістю та інтеграції у глобальні ланцюги вартості на більш вигідних умовах. Дослідження підтвердило, що фрагментарність виробничих зв'язків, технологічна відсталість окремих ланок ланцюга переробки та недостатній рівень інституційної координації між учасниками галузі є головними структурними вадами, які стримують реалізацію потенціалу олійних культур як стратегічного ресурсу національної економіки. Кластерна модель здатна усунути ці вади через формування інтегрованого середовища, де географічна близькість, спільна інфраструктура та мережева взаємодія між виробниками, переробниками, науковцями та інституційними акторами генерують синергетичні ефекти, недосяжні для ізольованих підприємств.

Аналіз механізмів збільшення доданої вартості на кожному етапі ланцюга олійних культур – від вирощування сировини до реалізації кінцевої продукції – засвідчив, що найбільший нереалізований потенціал зосереджений у сфері поглибленої переробки та виробництва функціональних харчових інгредієнтів, спеціалізованих олій, біополімерів і фармацевтичних компонентів. Концепція

промислового симбіозу, реалізація якої є можливою саме в умовах кластерної організації, дозволяє перетворити побічні продукти переробки – лушпиння, гліцерин, білкові фракції, лецитин – на повноцінні товарні продукти, що суттєво підвищує загальну ефективність використання ресурсів та скорочує виробничі відходи. Крім того, кластерна організація створює сприятливі умови для впровадження колективного брендингу та розвитку географічних зазначень, які є дієвим інструментом диференціації продукції на міжнародних ринках і дозволяють отримувати цінову премію.

Водночас дослідження окреслює широке поле питань, які потребують поглибленого наукового опрацювання у подальших розвідках. Передусім необхідним є розроблення кількісних моделей оцінювання економічного ефекту кластеризації олійної галузі з урахуванням регіональної специфіки, що дозволить обґрунтувати пріоритетні географічні зони для формування перших пілотних кластерних структур та визначити критичну масу учасників, необхідну для досягнення стійкої синергії. Не менш важливим напрямом є дослідження фінансово-економічних механізмів підтримки кластерних ініціатив, зокрема визначення оптимального поєднання державних субсидій, грантового фінансування міжнародних донорів у рамках програм відновлення України та приватних інвестицій учасників.

Список використаних джерел:

1. Bartolucci S., et al.. Correlation between upstreamness and downstreamness in random global value chains. *Journal of Economic Behavior & Organization*. 2025. Vol. 233. 106945. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.jebo.2025.106945>
2. Clusters and Europe's Competitiveness. ECCP Summary Report 2025. URL: https://www.clustercollaboration.eu/sites/default/files/document-store/ECCP_SummaryReport_2025_0.pdf (дата звернення: 12.02.2025).
3. Декрет про Appellation d'Origine Contrôlée «Huile d'olive de Nyons». 1994. France. URL: <https://www.wipo.int/wipolex/en/legislation/details/1588>. (дата звернення: 12.02.2025).
4. Європейська Комісія – European Expert Group on Clusters Recommendation Report (European Panorama of Clusters and Industrial Change). URL: <https://enterprise.gov.ie/en/publications/publication-files/national-clustering-policy-report.pdf> (дата звернення: 12.02.2025).
5. Глибока переробка вигідніша за експорт сировини: експерт навів розрахунки. URL: <https://agropolit.com/news/30133-gliboka-pererobka-vigidnisha-za-eksport-sirovini-ekspert-naviv-rozrahunki> (дата звернення: 12.02.2025).
6. Желуденко К. В. Кластери як інноваційний інструмент забезпечення конкурентоспроможності підприємств аграрного сектору. *Таврійський науковий вісник. Серія: Економіка*. 2024. № 20. С. 100–108. DOI: <https://doi.org/10.32782/2708-0366/2024.20.11>
7. Кайтанський І., Гарбажій К., Гладкий І. Теоретичні підходи до управління аграрними кластерами. *Економічний простір*. 2025. С. 101–109. DOI: <https://doi.org/10.30838/EP.203.101-109>
8. Ковбаса О. М., Мазний О. Ю. Організаційно-економічний механізм розвитку кластерів на основі регіональної агропромислової інтеграції. *Підприємництво та інновації*. 2023. Том 7. С. 44–48. DOI: <https://doi.org/10.32782/2415-3583/27.7>
9. Parrilli Mario Davide. Cluster policy: the challenging and complex horizon in the 2020s. DOI: <https://doi.org/10.1080/09654313.2023.2239281>
10. Policy Brief – Clusters for Green and Digital Transitions – політичні висновки ЄК щодо ролі кластерів у підтримці інновацій, обміну знаннями та конкурентоспроможності. URL: (дата звернення: 12.02.2025).
11. Porter Michael E. *The competitive advantage of nations*. New York: Free Press, 1990.
12. Поважнюк С. Аграрна супердержава чи ілюзія зростання. URL: <https://epravda.com.ua/> (дата звернення: 12.02.2025).
13. Чехова І. Регіональний аспект виробництва олійних культур в Україні. *Економіка України*. 2022. Том 65 № 8 (729). С. 83–94. DOI: <https://doi.org/10.15407/economyukr.2022.08.083>
14. Зовнішньоторговельний обіг продукції АПК / [В. М. Івченко, О. Е. Майданюк]. К.: НДІ «Укראгропромпродуктивність», 2025. 47 с.

References:

1. Bartolucci S., et al. (2025) Correlation between upstreamness and downstreamness in random global value chains. *Journal of Economic Behavior & Organization*, vol. 233, 106945. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.jebo.2025.106945>
2. Clusters and Europe's Competitiveness. ECCP Summary Report 2025. Available at: https://www.clustercollaboration.eu/sites/default/files/document-store/ECCP_SummaryReport_2025_0.pdf
3. Decree on the Appellation d'Origine Contrôlée "Huile d'olive de Nyons". (1994) France. Available at: <https://www.wipo.int/wipolex/en/legislation/details/1588>
4. European Commission – European Expert Group on Clusters Recommendation Report (European Panorama of Clusters and Industrial Change). Available at: <https://enterprise.gov.ie/en/publications/publication-files/national-clustering-policy-report.pdf>
5. Hlyboka pererobka vyhidnisha za eksport syrovyny: ekspert naviv rozrakhunky [Deep processing is more profitable than raw material export: expert provides calculations]. Available at: <https://agropolit.com/news/30133-gliboka-pererobka-vidnisha-za-eksport-sirovini-ekspert-naviv-rozrahunki> (in Ukrainian)
6. Zheludenko K. V. (2024) Klasteri yak innovatsiyni instrument zabezpechennia konkurentospromozhnosti pidpriemstv ahrarnoho sektoru [Clusters as an innovative tool for ensuring the competitiveness of agricultural sector enterprises]. *Tavriskyi naukovyi visnyk. Seriya: Ekonomika – Taurida Scientific Herald. Series: Economics*, no. 20, pp. 100–108. DOI: <https://doi.org/10.32782/2708-0366/2024.20.11> (in Ukrainian)
7. Kaitanskyi I., Harbazhii K., Hladkyi I. (2025) Teoretychni pidkhody do upravlinnia ahrarnymy klasteramy [Theoretical approaches to the management of agricultural clusters]. *Ekonomichnyi prostir – Economic Space*, pp. 101–109. DOI: <https://doi.org/10.30838/EP.203.101-109> (in Ukrainian)
8. Kovbasa O. M., Maznyi O. Yu. (2023) Orhanizatsiino-ekonomichnyi mekhanizm rozvytku klasteriv na osnovi rehionalnoi ahropromyslovoi intehtatsii [Organizational and economic mechanism of cluster development based on regional agro-industrial integration]. *Pidpriemnytstvo ta innovatsii – Entrepreneurship and Innovation*, vol. 7, pp. 44–48. DOI: <https://doi.org/10.32782/2415-3583/27.7> (in Ukrainian)
9. Parrilli Mario Davide. (2023) Cluster policy: the challenging and complex horizon in the 2020s. DOI: <https://doi.org/10.1080/09654313.2023.2239281>
10. Policy Brief – Clusters for Green and Digital Transitions. Available at: https://www.clustercollaboration.eu/sites/default/files/document-store/Policy_Brief_-_Clusters.pdf
11. Porter Michael E. (1990) *The competitive advantage of nations*. New York: Free Press.
12. Povazhniuk S. Ahrarna superderzhava chy iliuziia zrostannia [Agricultural superpower or an illusion of growth]. Available at: <https://pravda.com.ua/> (in Ukrainian)
13. Chekhova I. (2022) Rehionalnyi aspekt vyrobnytstva oliinykh kultur v Ukraini [Regional aspect of oilseed production in Ukraine]. *Ekonomika Ukrainy – Economy of Ukraine*, vol. 65, no. 8 (729), pp. 83–94. DOI: <https://doi.org/10.15407/economyukr.2022.08.083> (in Ukrainian)
14. Ivchenko V. M., Maidaniuk O. E. (2025) Zovnishnotorhovelnyi obih produktsii APK [Foreign trade turnover of agricultural products]. Kyiv: Research Institute "Ukrhropromproduktyvnist", 47 p. (in Ukrainian)

Дата надходження статті: 18.02.2026

Дата прийняття статті: 04.03.2026

Дата публікації статті: 19.03.2026